

IO. CHRISTOPHORUM
HARENBERGII

II i
1961

EPISTOLA

AD

IO. ADAMVM SCHIERIVM

A. M.

DE

LAVRENTIO MARTYRE ET DE CONDITO

IN EIVS HONOREM MONASTERIO

AD SCHOENINGAM.

L I P S I A E

PROSTAT APVD IO. CHRISTOPHORVM

M E I S N E R V M

BIBLIOPOLAM GVELPHERBYTANVM

MDGCLXIII.

BIBLIOTHECA
PONICKAVLANA

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE (SACHSEN)
CSALLE

FOR CHRISTOPHER

HARLEIGH

EPISTOLA

AD

JO. ADAMUM SCHNEIDERUM

A. M.

DE

REVERENDISSIMO PATRI SUO IN CHRISTO

IN UNIVERSITATE HARLEIGHIENSIS

AD SCHOLAM

IN HARLEIGH

THEOPHILUS ARV. LO. CHRISTOPH. ARV.

RECTOR

UNIVERSITATIS HARLEIGHIENSIS

AD

REVERENDISSIMO

AD

AD

uae res, Vir Clarissime ac Doctissime, quae languorem adferunt caeteris hominibus, te acunt et reficiunt; otium et solitudo. Nam quamprimum spartam, quam nactus es, institutionibus publicis ac priuatis menti adolescentum instillatis ornasti, otioque et solitudini tuae redderis, numquam minus es otiosus, quam quum es otiosus,

A a Pu

Publium Scipionem Africanum imitans a), exterisque et a schola tua remotis profuturus. Nisi scripta a te edita fidem huic meo testimonio facerent, prouocarem ad illum temporis iucundissimi articulum, quo te in Museo tuo nec opinantem deprehendi intentum memoriae Laurentii martyris recolendae ac recognoscendae. Non potui non conatis tuis adplaudere atque simul te excitare, ut gaudium tuum cum meo de craticula Laurentiana, pinguiissimum rorem exsudante, sociauerim, siquidem ex ea in utrumque nostrum quotannis guttae dapatile emanant. Petiisti a me, ut, siquid instituto tuo consentaneum mihi in promptu esset, tecum communicarem. Licet vero admodum dubitem, tibi tuisque meditationibus, adparatu optimo refertis, a me aliquid opis, accessionis, vel emendationis adferri posse, nolui tamen desiderio tuo desesse, legem quippe hanc secuturus, ut nequid eorum adtingam, quae iam chartae commendasti, et quae curis doctrinisque tuis debentur. Paucula ad Laurentium adnotabo; plura de

mo-

a) Cicero *de Officiis* III, I. §. I.

monasterio nostro Laurentiano post-
 haec edifferam. Sunt, qui Laurenti-
 um hunc, Romae ecclesiastica Christi-
 anorum opera subleuantem, adpellant
 nunc *diaconum*, nunc *archidiaconum*.
 At lis haec prorsus exspirat, simul ac
 meminimus, saeculo tertio nomen ar-
 chidiaconi fuisse inusitatum; habuisse
 tamen unum passim episcopum ad al-
 tare seu mensam sacram diaconos plu-
 res ac eum, qui in horum numero,
 passim septenario erat primus, saecu-
 lo quarto nomen *archidiaconi* iam ge-
 stasse. Iosephus Binghamus b) dilu-
 cide: *Archidiaconi antiquis temporibus nonnisi Diaconi erant - - Certum est, Laurentium Archidiaconum Romanum nonnisi Diaconum fuisse, primum e septem viris, qui stabant ad altare proximi et ministrabant. Inde eis nomen adhaeserat ministrorum et Leuitarum, siquidem ipsi a sacerdotibus existimabantur differre. Episcopus ordinabat Diaconos solus. Horum erat curam vasorum sacrorum gerere: recipere populi dona eaque sacerdoti offerre ac nomina eorum, qui ea obtulerant,*

A 3

reci-

b) *Origin. ecclesiast.* Vol. I. L. II. c. 21. §. 1.
 p. 328. edit. Hal, 1724. 4.

recitare: evangelium legere vel decantare in ecclesia, nec tamen in omni: consecrata panis et vini elementa populo, eucharistiam fumentis, porrigere: baptizare infantes et profelytos, necessitate exigente, in locis quibusdam: populum sacris intentum adhortari ad preces: permissu Episcopi ad populum, in sacris versantem, concionari: Poenitentes, et ob peccata ab ecclesia seiunctos, urgente extrema necessitate, in gremium ecclesiae recipere: in conciliis ministeria episcopis exhibere: reprehendere eos et corrigere, qui in ecclesia ordinatum se praebendi modum violabant: loco episcoporum curam eleemosynarum accipiendarum et erogandarum gerere ita, ut clam episcopo nihil facerent. Vbi erat Archidiaconus, is Episcopi erat thesaurarius, ac diaconi reliqui erant eius dispensatores, qui thesaurum seu eleemosynas ecclesiae miseris indigisque distribuebant. Ad di hisce potest id diaconi officium, quo ipse ad morbos et crimina populi Christiani Episcopo nuntianda erat obstrictus. Diaconus non ordinatus fuit, ut muniis suis fungeretur, ante annum aetatis vicesimum quintum.

Ex

Ex quo primi diaconorum eiusdem ecclesiae saeculo quarto ad maiorem adspirabant auctoritatem, horum Archidiaconorum erat praeter illa officia, quae iam recensuimus, Episcopo in dispensandis Ecclesiae redivisibus opem ferre. At ante Constantini Maximi in Christianos providentiam Ecclesia redivisibus eiusmodi carebat, profligans sumtus et necessitates ecclesiae modo per collatam stipem gratuitam, interdum corrogatam. Adiungam nil amplius, sed lectores ad Prudentium tuum, Vir Clarissime, et ad Binghamum remitto. Nomen *Archidiaconi* tribuitur Laurentio in *Pontificali Romano* c), in *Adonis Martyrologio* d), in *Martyrologio Romano* e), ac in compluribus Martyrum enumerationibus. In *Martyrologio Romano* haec leguntur ad decimum Augusti diem: *Romae via Tiburtina natalis beati Laurentii archidiaconi, qui in persecutione Valeriani post plurima tormenta carceris, verberum, diversorum scorpionum, fustium et plumbatarum et laminarum ar-*

Λ 4

c) Pag. 100. 2. f. To. III. Muratorii.

d) Ad X Aug. p. 390. edit. a Dominico Georgio Romae 1745. Fol.

e) Pag. 170. Romae 1751. 4.

dentium, ad ultimum in craticula ferrea affatus, martyrium compleuit: cuius corpus a beato Hippolyto et Justino presbytero sepultum fuit in coemeterio Cyriacae in agro Verano. Anastasius, cui Pontificale Romanum vulgo adscribitur, martyrii auctores vocat Valerianum et Decium. Ille enim erat huius praefectus praetorio f). Ioannes Laurentius Moshemius videtur de eo incertus fuisse g), utrum ad Decianam, an ad Valerianam persecutio- nem, adversus Christianos commo- tam, martyrium, a Laurentio exple- tum, referendum sit. Ipse sic fuit commentatus: *Inter bos, qui hoc bello ceciderunt, eminent Cyprianus, celebris ille Carthaginensium Episcopus, cui ca- put amputabatur, Sixtus antistes Ro- manus, quem in crucem actum ferunt, Laurentius, celebris ille inter martyres diaconus Romanus, lento igne ustus: quamquam sunt, qui huius mortem ad Deciana tempora referre malunt. In horum numero principatum tenet*
Do-

f) Ado ad II Aug. p. 400.

g) In *Commentariis de Rebus Christianorum ante Constantinum Magnum* saec. III. §. 19. p. 548. Helmstadii 1753. 4.

ta, praeferunt Laurentium stantem, habitu diaconi amictum, nimbo caput cinctum, dextra craticulam, sinistra palmam victricem gloriose tenentem. Leo Magnus sigillum eiusmodi optime illustrat. En eius verba, Vir Clarissime: *In Levitam Laurentium, qui non solum in ministerio Sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticae substantiae praeminebat, impius persecutor efferbuit Postulabat sibi ab immaculato sacrarii praesule opes ecclesiasticas, quibus avidissimus inhiabat, inferri. Cui Leuita castissimus, ubi eas repositas haberet, ostendens, numerosissimos Sanctorum pauperum obtulit greges, in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat facultates. Fremit ergo praedo frustratus - - - renuntiare Christo Laurentium iubet, et solidissimam illam Leuitici animi fortitudinem diris parat urgere suppliciis, quorum ubi prima nihil obtinent, vehementiora succedunt. Laceros artus et multa verberum sectione conscissos iubet igne torreri Saevisti, Persecutor, in Martyrem. Saevisti et auxisti palmam, dum aggeras poenam. Nam quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit? Habemus ita hominem igne tostum. Habemus*
ita

ita martyris palmam. Non disputo id in praesens, an imprudenter Laurentius reluctatus fuerit Valeriano, aerarium eleemosynas et stipem reliquam ecclesiae complexum, ut sibi traderetur, vehementer cupienti. Novi enim, Sixtum II episcopum Romanum, ad martyrii decus pergentem, Laurentio tradidisse omnes ecclesiae facultates et thesauros. Ducebatur Sixtus cum duobus diaconis ad mortem, quum Laurentius clamaret: Ne me derelinquas, quia thesauros tuos iam expendi, quos tradidisti mihi. Haec si sunt vera, Laurentius sibi supplicium contraxit. Addunt prisca scriptores haec porro. *Ideo a militibus arreptus et Parthenio tribuno traditus. Hic eum tradidit Valeriano praefecto.* Laurentius in carcere multis caecis lumina restituit. Tum vero Valerianus eum thesauros indicare ac tradere iussit. Promisit Laurentius, se eos traditurum, et, triduo exacto, conspectui Valeriani exhibuit m) caecos, claudos, debiles, pauperes. Imperator, ad indignationem inde provocatus, exui eum iussit ac scorpionibus

m) Ambrosius, *Offic.* II. 28.

bus castigari. Hinc porro certatum fuit Imperatorem n) inter et Laurentium. Ille inhiavit non solum thesauro ecclesiae, sed eam quoque, quam Laurentio temere vertebat crimini; peruicaciam voluit peruincere; hic vero imminebat victoriae, de ipso Imperatore et eius postulatis reportandae. Dominicus Georgius haec copiosius edisseruit. Restat, ut quaeratur, an iuste Laurentius Imperatori denegauerit thesauri ecclesiae traditionem? an de ea custodienda et celanda magis Deo et Episcopo, quam Imperatori ad eam indicandam fuerit obstrictus? Nolim iudicio meo heic indulgere, eo quod integritas facti per singula o) momenta, quae id circumsteterunt, mihi non satis patet. Si tempus episcopi Sixti II, si edicta Imperatoris in
 Chri-

n) Is in *Pontificali Romano* vocatur Decius. At hic cum filiis iam anno 251 necabatur. Sixtus II, anno demum 257 Romae coepit tenere Episcopatum. Laurentii igitur martyrium sine ratione in *Pontificali Romano* ad Decium refertur.

o) Io. Georgius Pertsch, *Versuch einer Kirchenhistorie* III. Saec. II, Cap. §. 46. p. 105.

Christianos aetatis Sixti huius, si plures rei gestae rationes secretiori cura et aestimatione pensito, in multas incido difficultates, quae, quo minus de negotii indole, causa et euentu, iudicium feram, me prohibent. Tuum esto, Vir Clarissime, hasce discutere nubes nebulasue. Transeo potius ad Monasterium nostrum, honorem et memoriam Laurentii complectens.

An templa et altaria honori alterius Laurentii, qui presbyter fuit ac Martyr, cum pueris, quos susceperat educandos, Nouariae ob doctrinam Iesu p) enecatus, fuerint unquam consecrata, admodum dubito. Laurentii enim diaconi constantia adamantina et voces in ipsis prunis generosae q) admirationem omnis postea aevi traxerunt, licet hae sint vel effictae vel omni elogio indignae. Sed de his postea. Nunc Tecum ad coenobii originem est eundum.

Initia coenobii Schoeningensis, patrono usi Laurentio, ad oppidum Cal-

p) *Martyrologium Romanum* ad 30 April.
p. 89.

q) Samuel Basnage in *Annalibus politico-eccl.* a. 258. n. 9. p. 391. To. II.

Calbe referenda sunt, quod nunc
 Marchiae electoralis Brandenburgicae
 veteris vicus est ad confluentes Bi-
 sam et Mildam. Dynastae Alvens-
 lebii olim ibi insigne tenuerunt ca-
 strum, quod, funesto bello tricen-
 nali flagrante, Elector Georgius Wil-
 helmus iussit destrui. Adiacet vico
 tractus, insulae formam referens, lu-
 brico udoque solo cinctus, cui aequè
 nomen est Calbe. In hoc terrae ad
 Bisam tractu *Oda Comitissa*, regia stir-
 pe orta, *sanctimonialium congregatio-*
nem pio voto collocauerat, in loco, qui
Caluo dicebatur *iuxta Bisam versus a-*
quilonem. Id ipsum dilucet ex diplo-
 mate Reinhardi episcopi Halbersta-
 densis, ad annum 1121 dato r). Nec mi-
 nus inde intelligitur, *venerabilem ma-*
tronam, Odam, et aliquas eiusdem
 loci Abbatissas Parthenoni illi varia
 praedia censusque varios donasse:
 Parthenonem illum cum multis malo-
 rum hominum incurfionibus ac de-
 praedationibus fuisse conflictatum:
 virgines sacras supra Scheningam no-
 nis gauifas esse sedibus, in quibus
 ipsae

r) Io. Frid. Falckii *Addenda ad Traditio-*
nes Corbeiensis p. 760.

ipſae noluerint epifcopo Halberſtadenſi morem gerere ideoque ſubſtituti ipſis fuerint nutu illius epifcopi, conſentiente Papa, Canonici regulares, a S. Auguſtino nomen naſti. Falckius, eccleſiaſtes Eweſenſis, cur Biſam mutauerit in Salam, rationem ignoro. In autographo certe Salam non deprehendi. Quenam illa fuerit *Oda Comitiffa*, regio genere nata, anquire ſolent rei hiftoricae indagatores. Oda, Ludolfi Ducis Saxoniae orientalis coniux, indubie designatur. Nam ipſe Ludolfus in Regum ac Imperatorum diplomatibus adpellatur *Comes* s) et Oda, eius uxor, ex Pipino Italiae Rege genus ſuum deducebat, *venerabilis* t) dicta, eo quod coenobiis condendis ſumtus animumque impendebat. Roswitha, ſtirpis regiae ornatam fuiſſe editamque ſplendore Odam, ſic memoriae litteris u) prodidit:

Lui-

s) Roswitha *de Conſtructione coenobii Gandersheim.* v. 16: Gentis Saxonum mox ſuſcepit Comitatum.

t) Ibidem v. 85.

u) Ibidem v. 21. - 24. *Hift. Gandersh. meae* p. 469.

Luidolfo coniux fuerat praenobilis
Oda,

edita Francorum clara de stirpe po-
tentum:

Filia Billungi cuiusdam Principis
almi

atque bonae famae generosae scilicet
Aedae.

Billungus erat filius Amelungi x) dy-
nastae Saxonici. Relinquitur itaque,
Aedam e Francorum Regibus fuisse
ortam. Hanc fuisse Attalam, Pippi-
ni Regis Italiae, ex Carolo Magno et
Hildegarde procreati, filiam, ideo
statuendum est, quod in stirpe Caroli
istius nulla alia deprehenditur Aeda,
Ada, Attala, Odilia. Luculenta sunt
haec Eginharti de vita Caroli Magni
c. 19: *Pipinus unum filium suum Bern-
bartum, filias autem quinque Adelbai-
dem, Atalam, Gundradam, Berthai-
dem ac Thetradam, superstites reliquit.*
Accedit, quod in Fastis Corbeiensi-
bus ad annum 885 haec leguntur: *Oda
Comitissa, Pipini Regis Italiae ex filia
neptis, Hliudolfi Ducis vidua, in Calwe
ad*

x) Ibidem p. 73. Io. Georgii ab Eckart
Commentar. de rebus Franciae orient.
L. XXX. To. II. §. 97. p. 421.

ad flumen Milde fundat sanctimonialium ecclesiam in honorem S. Laurentii. Circa hanc Calbam, a qua videtur alia Caluo distinguenda, cuius Otto Rex ad annum 937, 13 Sept. in diplomate Quedlinburgensi iniecit mentionem, versus Gardelegiam siti erant fundi, e quibus recenti Parthenoni Laurentiano annui redibant census, et quorum partem Comites Osterburgici ac dynastae Alvenslebbii atque Schenkii titulo beneficiario tenebant. Natalem Odae originem, ex regali Francorum stirpe deducendam, Agius presbyter y) adpellavit *nobilissimam Francorum prosapiam*. Mirum est, quod viri celeberrimi et ad posteritatis memoriam commendabiles, qui Eginhartum commentariis suis illustratum ediderunt, M. Fridericus Besselius et Ioannes Hermannus Schminckius, de Atala, quam Besselius ex codice quodam vocavit Attulam, nil adtulerunt memoratu dignum. Ne quidem Ioannes Georgius ab Eckhart quicquam de coniugio Aedae seu Attalae, Pipini

B

y) In *Vita Hathumodae* p. 45t. *Hist. meae Gandersb.*

pini filiae, cum Billungo fuit suspicatus, qui tamen norat, Pippini filias in aula Caroli Magni fuisse educatas, parente a. 810, 8. Iul. extincto, ac a. 814. in aulam Ludevici Pii translatas. Anno 810. Attalae iam videtur mater inter mortuas fuisse relata. Ipsa Pippino circa annum 797 nupserat. Annales eam adpellant Bertham, Guilhelmo Tholosae Comite ac Aquitanorum Duce et Cunegunde natam. Erat Attalae soror Adelais seu Adela, Adelhaid. Vtraque autem domi erat nomine internoscenda. Iunior itaque natu tenera adpellatione videri poterat adficienda. Ioannes Georgius ab Eckhart succincte: *Billunc cum fratre (Bennith) in Franciam receptus ob merita patris Amalungi, Amaluini, qui Caroli Magni erat aulicus, Aedam, Francam origine, conjugem accepit, et inde filia eius Oda dici potuit edita Francorum clara de stirpe potentum, licet pater et avus illius Saxones origine fuissent.* At cur ad Aedam adhaerescamus? Accedamus, Amice Clarissime, potius ad Laurentii ipsam aedem voti uam, quondam Mildae adiectam. In festarunt hanc Vngari anno 912, quippe qui tunc omnem Saxoniam longe

ge lateque vastarunt z). Anno 937 denuo Saxoniam a) populari tentarunt Vngari. At filuis passim paludibusque inclusi perierunt, reliquo grege dilapso et in patriam reuerso. Imperante Ottone secundo a. 983 exercitus Bohemorum terras reditusque ecclesiae episcopalis Citicensis depraedatus fuit, *posteaque monasterium S. Laurentii martyris, in urbe, quae Calve dicitur, situm, desolauit* b). Reuiuiscere tunc poterat monasterium per virorum ditiorum opem, quorum filiae in eo degebant. Theodorici Marchionis filiam Odam, virginem in hoc monasterio sacratam c), Miseco Dux Poloniae duxit in uxorem anno 977. Ex unico hoc exemplo intelligitur satis superque, virgines Calbenlis Parthenonis votiuas fuisse generosiores atque liberiores. Et ob utram-

B 2 que

z) *Chronicon Quedlinburg.* a. 912. p. 278. To. II. Leibn. Annalista Saxo a. 912. col. 240.

a) *Chronicon Quedlinburg.* ad a. 937. p. 279.

b) Ditmarus Merseburg, *Annal.* L. III. p. 345. Annalista Saxo ad a. 983. col. 337.

c) Ditmarus L. IV. p. 359. Annalista Saxo ad a. 977. col. 346.

que illam ipsarum indolem non possum, quin suspicer, ipsas labente iam saeculo decimo se in Canonicarum vitam habitumque induisse, decus atque morem aerati illi familiarem securas. Oda certe, Theodorici filia, a Polonis expulsa anno 992. Quedlinburgum secescit, vitam Canonicae consuetam secuta, ibique anno 1023 d) diem obiit supremum. Oda in Parthenone Quedlinburgensi sororem habuit Othelhildem, anno 1020 e) defunctam, ac in Parthenone Calbenfi Mathildem, aequae Theodorici natam, quae inde ad Prebislai Principis Slauici thalamum egressa, posthaec a Boliluto Slauo, Brandenburgi Domino, vitiata, tandem repetiit vitam monasticam ac Magdeburgi Abbatisfam egit fatoque ibi fuit functa f). Florebat enim tunc peraeque Magdeburgi Parthenon, in honorem Laurentii rite exstructus g). Suspicio mea, Vir Clarissime, induit auctoritatem atque fidem, simulac litteras In-

d) *Chronicon Quedlinburgense* ad a. 1023. p. 294. To. II. Leibn.

e) *Chronicon* idem ad a. 1020. p. 291.

f) Ditmarus *Annal.* L. IV. p. 361.

g) Ditmarus L. I. p. 326.

nocentii secundi Papae bullatas, anno
 datas 1135, consulimus. Hic enim Par-
 thenonis Calbensis, supra Schenin-
 gam in locum nouum translati, ulti-
 ma h) sic enarrauit: *Reinbardus bonae
 memoriae alberstadensis episcopus Sche-
 ningensem locum, in quo prius sancti-
 moniales nequiter conuersantes, cum ne-
 que in spiritualibus neque in temporali-
 bus aliquem fructum ibi facerent, sed
 potius, utpote absque regula et ratione
 uiuentes, per diuersas terras huc illuc-
 que discurrerent, propter inutilitatem
 personarum et earum malam conuersati-
 onem - - exinde ipsas amouit hh) et
 ibidem regulares canonicos esse decreuit.*
 Canonicas numquam adprobauerant
 episcopi Romani, quarum sodalitia
 saeculo octauo per Gallias orra i) et
 saeculo IX iam per Germaniam pro-
 pagata k) erant. Anno 802 demum
 primam in Galliis mentionem *canoni-
 B 3 carum*

h) Apud Jo. Frid. Falckium p. 761.

hh) At quorsum eas et illarum diplomata
 transtulit?

i) Synodus Vern. a. 775. c. II. apud Jo-
 annem Harduinum in *Actis Conciliorum*
 To. III. p. 1997.

k) Schatenius in *Annal. Paderborn* ad a.
 816.

*carum puellarum factam esse, tradidit Ioannes Mabillonius l). Earum regula prima in Synodo Aquisgranensi ad annum 817 condita fuit, auctore Ludovico Pio, a Baluzio, Harduino aliisque foras data. Romani vero Pontifices eam non solum non probarunt, sed improbarunt quoque, regulae nomen ei denegantes, ut Imperatorum imminuerent auctoritatem. Romanum concilium anno 1059 perhibuit, illam *sanctimonialium institutionem tota Asia, Africa simul et Europa, excepto uno minimo angulo Germaniae, receptam non fuisse m). Qui Canoniarum institutum auctoritate saeculo X munire studebant, Martyrologiis ad 24 Decembris diem nonnihil intruferunt. In Adonis Martyrologio ad eum diem haec leguntur: Eodem die apud Antiochiam Syriae natalis sanctorum virginum quadraginta, quae persecuti-**

l) In *Annalibus Benedictinis* L. VIII. §. 27. ad a. 590. L. XIII. §. 45. ad a. 647. L. XVII. §. 37. ad a. 684. et L. XXVII. §. 10. ad a. 802.

m) Mabillonius *Annal. Bened.* L. XVII. §. 37. ad a. 684. L. XXVIII. §. 53. ad a. 817. *Praefat. in saeculum Benedictinum tertium* §. 3. n. 33. 34.

cutione Deciana - - . Lucense Martyrologium vocabulo *virginum* habet additum *canonicarum*, item Rabanus, nec non Martyrologium Ottobonianum et Corbeienſe. Florentinius in *Notis ad Lucenſe*, virginis illas utique fuiſſe Canonicas, ſibi perſuaſit. Baronius ipſe Canonicas credidit antiquiſſimi fuiſſe inſtituti, quippe quas quaefivit iam ſaeculo chriſtiano primo n) et ſecundo. At Dominicus Georgius merito accedit ſententiae Ioannis Mabillonii o), additamento illo repudiato. Ita Baronius magnam fidei ſuae partem inter Romanos iam decoxit. Ignoscendum mihi eſt, ſi paulo longius a Laurentiano Parthenone deflexi, et aliquid otii Canonicabus indulſi. Quaeres a me, Vir Clariffime, quandonam et quas ob cauſas virgines votiuae ex Calbe ſedem ſuam tranſtulerint ſupra Scheningam in filvae Elm radices. Doleo vicem meam, eo quod hucusque in nullum incidiſcriptorem ſaeculi undecimi vel duodecimi, quo duce annum et cauſam Parthenonis tranſlati definire poſſim.

B 4

Si

n) *Annal. Eccleſ.* ad a. 57. n. 56. 92,

o) Ad Adonis *Martyrologium* p. 3.

Si suspicionibus coniecturisque locus est, cladem, quae Christianis anno 1056. p) a Luiticiis, Sclavorum gente, ad Albim, ubi hic Havelam recipit, illata fuit haud procul Prizlava, in causa fuisse, cur virgines, Calba relicta, supra Scheningam fixerint sedem, existimo. Marchione enim aqnilonali Wilhelmo a barbaris trucidato, praedones Luiticii Albim transferunt ac Marchiae veteri miram incusserunt formidinem, prodigiosam inflixerunt ruinam. Reinhardus, episcopus Halberstadenſis, et Innocentius II Papa, ultra quorum litteras nil nobis superest antiquius, potuissent nobis ea exponere, quae nostram diligentiam heic tenent districtam in quaerendo. At ille voluit videri conditor monasterii Scheningensis ac dotis ecclesiae auctor, certe insignis amplificator. Quamobrem ipse sedem virginum, quas amovit, non mutavit in domicilium Canonorum regularium, sed his aedem nouam monasticam seu claustralem curavit exstruendam. *Ipse enim in Saxonia primus auctor fuit com-*

p) Annalista Saxo a. 1056. col. 487. To. I. Eccardi. *Annales Hildeneshemenses* a. 1056. p. 731. To. I. Leibn.

communis vitae, secundum regulam b. Augustini institutae. Quatuor ergo Canonorum regularium instituit congregationes; duas vero in Hamersleben et in Kaltenborn a fundamentis instituit et pro posse eas ditavit, In ciuitate suae Ecclesiae B. Ioannis Baptistae Canonicis non canonice viuentibus, et in Scheringe Sanctimonialibus non sancte viuentibus cum discretione remotis, Canonicos regulares ordinauit q) Reinhardus hic, qui ab anno 1107. usque ad a. 1123. cathedram Halberstadi episcopalem tenuit, Popponis Comitis Blankenburgici filius, voluit videri et existimari magnus per vanam alios et alia obtinendi artem. Innocentius autem II nil norat praeter ea, quae a Reinhardo et huius successoribus fuerat edoctus. Hoc ipsum perspicitur ex hisce ad Gotescalcum, Praepositum coenobio Scheningensi, litterarum Innocentii illius verbis; *Significasti nobis, quod frater noster Reinhardus - - decreverit, sed quia idem locus constituendis fratrum officinis incongruus existebat, eidem fratri nostro saniori consilio*
 B 5 *visum*

q) Chronicon Halberstadense p. 130. To. II. Leibn.

visum esse, claustrum ipsum de priori loco in quendam curiam suam, quam habebat in Scheningensi villa utilitatis intuitu transmutare, ea tamen consideratione habita, ut ecclesia illa antiqua cum omnibus ad eam pertinentibus sub eorundem fratrum potestate maneret, et perpetua ditone ac dispositione consisteret. Ecclesia illa antiqua, quam dudum virgines votivae a quadam Abbatisa sua ex Comite Palatino orta obtinuerant, adpellatur nunc aedicula S. Stephani. Post Gotschalci Praepositi mortem domicilium Canonici suum trasterunt in locum editiorem et vicinum sibi Laurentii templum struxerunt. Ut Reinhardus adstringeret Canonicos regulares Scheningenses ad reverentiam et dioecesanam obedientiam, sibi successoribusque suis praestandam, diplomata vetusta e conspectu Praepositorum remouit sibi que vel caligini mancipavit, quibus Parthenon olim fuerat instructus. Vindicabat sibi praesul ea iura, quae cum chartis illis in concordiam redigere haut poterat. Innocentius II confirmavit possessiones redditusque noui coenobii Augustiniani, *salua nimirum alberstatensis episcopi et iustitia et reuerentia.* Inde, ma-
na-

nauit consuetudo, ut Praepositus re-
 cens electus hanc recitare deberet iu-
 risiurandi formulam: " Ego frater - -
 " professus et electus monasterii sancti
 " Laurentii martiris in Scheningen or-
 " dinis Canonorum regularium san-
 " cti Augustini Haberstadensis dyoce-
 " seos iuro et promitto, me velle obe-
 " dire domino meo reuerendissimo e-
 " piscopo prefate dyoces. Halbersta-
 " densis ecclesie et successoribus suis
 " canonicè instituendis in licitis hone-
 " stis et iustis mandatis, meque velle
 " seruare obedientiam reuerentiam
 " subiectionem et fidelitatem Domino
 " meo reuerendissimo et successoribus
 " eius, nec me velle esse in consilio,
 " ubi de suo vel ecclesiae eius periculo
 " seu dampno agetur. Sed omnia
 " consilia sibi et ecclesiae suae contraria
 " fideliter et sine dilatione pandam,
 " nec celando manifestabo literas nun-
 " cios et mandata recipiam ac pro pos-
 " se exequar cum omni humilitate.
 " Regulam sancti Augustini, quam
 " professus sum, statutaque seruabo.

Mutasset fortassis Reinhardus patro-
 num monasterii, si Laurentio prae-
 stantiozem potuisset comminisci. At
 hic

hic iam basilicam sibi vindicauerat r) Romae, admodum opulentam. Huic templum dedicatum erat Mediolani s). Huic dedicata erat ecclesia Mersburgensis t). Huic Hispanos, Gallos, Italos, Britannos, et ipsos Graecos templa sacrasse, norat Reinhardus. Laurentius existimabatur esse ignium victor u) et incendiorum averruncus. Laurentii opem flagitabant x) praeliis decertaturi. Laurentii in honorem festissima solemnitas y) et Missa aurea fuit celebrata, ab ipsis Imperatoribus non neglecta. Placuerat ecclesiae antistitibus Laurentii animus, Valeriani iussa et cruciatus spernens, ac thesauros ecclesiae denegans avido Imperatori. Displicuisset hic animus dudum primoribus Christianorum non clericis, nisi Valerianus a Christianorum

- r) Poëta Anonymus Saxo ad a. 799. p. 148. To. I. Leibn.
- s) Arnulphi *Gesta Mediolanensium* cap. 20 p. 741. To. III. Leibn.
- t) Ditmarus L. II. p. 332.
- u) Ibidem et in *Chronico Halberstadt.* p. 115. To. II. Leibn.
- x) *Chronicon Halberst.* I. c. Ditmarus I. c.
- y) Falckii *Addenda* p. 766.

rum institutis fuisset alienus. Venerabantur homines patrocinium Laurentii et ad illud obtinendum praedia monasteriis templisque Laurentio dicatis donabant. Per Laurentium iurisiurandi formulae passim fuerunt conceptae. Qui in coenobio S. Laurentii coierant Canonici regulares ad Praepositum novum eligendum, ita iurabant: *Ego frater - - promitto et iuro omnipotenti Deo et beatae virgini Mariae et Sancto Laurentio patrono ecclesiae nostrae, eum eligendum nominare et illi vocem meam dare, quem credo futurum monasterio nostro in spiritualibus et temporalibus utiliozem* - - Notarii, testesque singuli, nec non compromissarii aequè iurarunt per Deum Mariam et Laurentium, quoties negotio electionis erant admouendi. Reliquiae ossium Laurentii dicuntur reconditae in altaribus basilicarum maioribus passim, licet hae aliis coelitis essent consecratae. Sic basilicae Quedlinburgensis altare in medio ecclesiae dedicatum fuit honori sacrae Crucis, et sanctis Martyribus Laurentino et Pergentino fratribus, S. Laurentio aliisque, teste Chronico Qued-

Quedlinburgensi ad annum 1021. Hu-
 mi procumbebant homines vene-
 rabundi, simulac in templo capsula
 proponebatur, cui particulam ex cra-
 ticula Laurentii inesse fama erat. Un-
 denam craticula illa ferrea, super qua
 Laurentius igne lento enecatus est,
 Christianis manserit nota, et quomo-
 do inde singulis Laurentianis aedibus
 facris prouideri potuerit, in praesens
 non inquiram. Iuvat hoc unicum ex
 vita Theodorici Episcopi c. 16. adiun-
 gere: *"Cum iam Roma, regis nu-
 ptis ibi ingenti gloria peractis, in pa-
 triam reditum disponeremus, ultimo be-
 neficio eoque pluribus copiosiore venerabi-
 lem praesulem Dominus Papa de quatu-
 or portionibus craticulae sancti Lauren-
 tii locupletissime cumulauit, Eas Wi-
 gericus cum Iohanne monacho ab ipsa
 sacra crate extudit. Haec vero fue-
 runt capita virgarum, quae per trans-
 uersum iacuerant, costis exterioribus
 infixae. Nam virgae omnes, quae sex
 in ea fuerant, iam inde a diuersis Apo-
 stolicis a vetusto tempore quibusque Re-
 gibus erant dono collatae, ex quibus una,
 quae adhuc ante paucos annos supererat,
 magno Imperatori Ottoni ab Octauiano
 concessa est. Hae dum extunderentur,
 costas*

"costas propius, intrinsecus capita, quae
 "infra fortiter tenebantur, remanserant.
 "Quae tamen ferro apposito, manu per-
 "cusso, licet laborioso conamine, sunt
 "discussa." Arvinam ex Laurentio ma-
 lunt alii, quam craticulam, in qua ex-
 spiravit, usibus suis impendere.

Diplomatam segetem numerosissi-
 mam in lucem produxit 2) vir olim
 diligentissimus Ioannes Fridericus Fal-
 ckius, ad Laurentianam nostram ec-
 clesiam referendorum. Possent non-
 nihil eis addere, nisi patientiam tuam
 iamdudum fatigassem, et nisi essent
 permulti, qui in aethere poëtico epi-
 coque, quam ad ignem diplomaticum
 historicumque et criticum, malunt ca-
 lescere.

Illud elogio indignum videri potest,
 quod Laurentius, super catastam po-
 situs et exuri coeptus, tyranno illu-
 dens dicitur dixisse: *Assum est, versa
 et manduca* aa) Prudentius firmat id
 enuntiatum hoc modo v. 405. f.

Prae-

2) In *Addendis ad Traditiones Corbeienses*
 p. 758. - 849.

aa) Ambrosius *Officiorum* L. I. c. 41. p. 109.
 edit. Mich. Förtschii Studgardiae 1698,
 2, Item Ep. VII.

*Praefectus invertit iubet Laurentium.
Tunc ille: coctum est, deuora;
Et experimentum cape,
Sit crudum, an assum suauius.*

A viro morti vicino ac Christum fragranter respiciente aberant indubie illusiones, iram et cavillationis libidinem spirantes. Pigmenta et lecythi oratorum intexuerunt ea martyrio Laurentii, quae ad admirationem fortitudinis facere videbantur. Magistratui illudendum non est, cuicumque tandem is religioni sit addictus bb). Nec spiritus Iesu, qui animauit Martyres genuinos, illusiones ingenerat, quas quippe potius damnat et exterminat. Mihi idcirco nequaquam fit verosimile, Laurentium Imperatori vel praefecto illis dieteriis illuisse, quae nihil fortitudinis christianae, aliquid potius vesaniae, habent. Si mihi suppeteret otium, carmen Prudentii sub incudem historiae politicae ac ecclesiasticae reuocarem, imminuens vel demens ea, quae ipse per indolem,

bb) *Histoire des Papes* To. I. p. 71. à la Haye 1732. 4. *Nova Acta Eruditorum* 1734. p. II.

lem, oratore et poëta dignam, in historiam ipsam videtur peccasse. In ipsa urbe Roma olim narratio haud prorsus eadem de martyrio Laurentii legebatur. Nam *Pontificale Romanum* haud respondet in singulis historiae rationibus carmini, quod Prudentius de Laurentio ad posteros transmisit. Pontificale habet haec: *Fuit temporibus Valeriani et Decii maxima persecutio. Eodem tempore hic (Sixtus II Episcopus Romanus) apprehensus a Valeriano et ductus, ut sacrificaret daemoniis, quia contempsit praecepta Valeriani, capite truncatus est et cum eo alii sex diaconi, Felicissimus et Agapitus, Januarius et Magnus, Vincentius et Stephanus. - - Quo tempore arguebatur b. Sixtus sub Decio, et post passionem b. Sixti tertia die passus est b. Laurentius eius archidiaconus IV. Id. Augusti et Claudius subdiaconus et Severus presbyter et Crescentius lector et Romanus ostiarius.* „ At, Vir Clarissime, qui factum est, ut Prudentius Sixtum Episcopum Romanum in crucem actum tradiderit exspirasse? Romani numquam non sibi persuaserunt, Sixtum II iuxta viam Appiam fuisse decollatum, ubi extra Romae moenia nunc

C

visi-

visitur templum Sancti Sixti. In Martyrologio Romano ad VI Augusti haec leguntur: *Gladio animaduersus martyrii coronam accepit.* Id igitur, Vir Doctissime, non vocas in dubium, esse in Prudentii carmine nonnihil, quod examine est dignum: eamque ob causam ea suffragiis nostris excipienda haud esse, quae in eius carmine martyrium Laurentii potius obfuscant quam illustrant. An Domino poscenti numos, a coetu christiano collectos, Laurentius resistere debuit? An licebat ei miseros homines substituere numis postulatis? Martyris famae haec non congruunt. Dolendum omnino est, crudelitatem vexationis, sub Diocletiano Christianis per decennium illatae, in causa fuisse, ut pleraque Martyrum acta fuerint igne ferali combusta. Sperare enim iusserant philosophi, in consilium vocati, Hierocles in primis, Imperatorem, fore ut, libris Christianorum sacris igne absumtis, tota horum religio per sese corrueret. Quam ob rem Imperator, poenam capitis rectifantibus libros tradere irrogari, patiebatur. Quis ignorat, magnam fuisse eorum, qui libros religiosos tradiderunt postulantibus, mul-

multitudinem? Quis nescit, libros hosce fuisse conquisitos diligentissime ignique datos? Accedit quod Martyrologia prima pleraque fuerunt privi locorum singulorum facti, in quibus parum notitiae ad nomina Martyrum fuerat adiunctum.

At vero, Amice Clarissime, conuertemus nos ad laetiora, inter quae eminet mercatus maior anniuersarius isque aestiuis, Brunsvici solitus frequentari circa decimum Augusti seu ipsum Laurentii diem. Hic olim dies Canonicis regularibus S. Augustini Scheningsibus erat perquam festus et laetissimus, patrono quippe dicatus, et Capitulo pridie in vespera seu pomeridianis horis agitato insignis. Licet enim Praepositus ad commune colloquium maximis quatuor diebus festis conuocaret Fratres, confessus tamen, pridie S. Laurentii singulis annis institutus, vocabatur *Capitulum generale et maximum*, conuiuio quippe postridie splendidissime instructo comitatum. Quid ex vetusto hoc more adhuc supersit, haud ignoras, Amice. Brunsvicensem S. *Laurentii missam*, seu potius nundinas maiores hic in memoriam reuoco. *Missam* primum quidem

C 2

ad-

adpellata fuit emissa publica ad Deum post concionem sacram formula precum. Paulo post transiit vocabulum ad omne publicum coetus christiani officium, quod communes preces futurorum eucharistiam ad altare anteedebat, et *missa catechumenorum* dici solebat: cc) *Missam catechumenorum*, cui interesse licuit Iudaeis, Paganis, Haereticis, exceptit *Missam fidelium*, eximie sic dicta, a qua illi omnes fuerunt seiuncti ac exclusi. Nocturnae ac vespertinae preces aequae vocabantur *missae*. Praeterea lectiones, collectae seu orationes, nec non dimissio populi, dictae fuerunt *Missae* dd). *Missam fidelium* quoniam celebrationem eucharistiae post preces communes complectebatur, inde enata fuit consuetudo adpellandi ipsam eucharistiae communiter sumtae actionem vocabulo *Missae*. In festis vero primariis, in honorem Martyrum institutis, sacro in templis cultu finito, conuiuia et ob haec expositio mercium, iam antea instructa, in oculis spectantium et emturientium fuere. Miram itaque per licentiam nun-

cc) Ios. Binghamus *Origin. ecclesiast.* Vol. V. c. 1. §. 2. p. 2, f.

dd) Ioann. Mabillon de *Cursu Gallicano* L. II. p. 107. 393.

dinae illae publicae vocatae fuerunt tandem *Missae*. Dies natales, id est, emortuales, Martyrum iam saeculo II cum hilaritate et gaudio anniversario fuisse celebratos, compertum habes, Vir Clarissime. Ritus hic, ut fieri solet, vires eundo per tempora adquisiuit. Nam agapae funerales seu natalitiae anniuersariae ad tumbas Martyrum iam saeculo tertio substitutae fuerunt coenis confimilibus funeralibus Gentilium, ad busta horum fieri solitis. Origenes, Chrysofomus, Paulinus, Hieronymus morem hunc laudarunt. Quo minus tamen natalitia illa in templis celebrarentur, venterunt Patres concilii Laodicensi c. 28, aequae ac Ambrosius et Augustinus. Id vero hic *Serm. XV.* reprehendit, quod *inter fideles tam perniciosus error increuerit, ut super tumulos defunctorum vina et cibos conferant, quasi egressae de corporibus animae carnales cibos requirant.* Solebant ex cibis vinisque adlatis praesentes feriationis focii, praecipue egeni, recreari. Mos tamen hic, propterea quod in abusum tractus, merito sublatus fuit. Tandem festi Martyrum dies ex uno coetu effuderunt se paene

per omnem ecclesiam latinam. Omnium Sanctorum memoria saeculo quarto iam reolebatur festo illo anniuersario die, qui dudum *Trinitati* sacratu8 est. Potissimorum vero Martyrum dies martyriis clari inde ex saeculo sexto in communem plurium coetuum devotionem transierunt. Saeculo decimo iam Laurentii natalis peculiari festo Romae fuit celebratus. Ex hoc fonte paullo post ueneratio Laurentii per totam dimanauit ecclesiam occidentalem et tantopere excreuit, ut ad honorem solemnitatum maximarum anniuersariarum eueheretur. Monebat Brunsuicenses templum, Archangelo Michaëli et Laurentio sacratum, ut ne huius Martyris uenerationem ipsi negligenter, quod festum quippe anniuersaria ex Saeculo XIII solemnitatem magnifice concelebratum fuit ee). Pretium maius adiecit solemnitati huic augustissimus Imperator Maximilianus primus, qui Brunsuico urbi duos mercatus maiores celebrandi licentiam a. 1505 indul- sit; alterumque in proximam inde heb-

ee) Phil. Jul. Rehtmeieri *Antiquitates ecclesiasticae urbis Brunsuigae* P. I. c. 15. §. 1. p. 103, 104.

hebdomadem a die, qui Laurentio
 sacer est, reiecit. Vtriusque merca-
 tus commercia et solemnitates in u-
 sum ipsum perduxit Dux olim Sere-
 nissimus Rudolfus Augustus anno 1681
 ff). Potuisset Laurentius Brunsvici
 patronus esse coelestis atque tutelar-
 nis, nisi olim creditum fuisset, ex ossibus
 lento igne consumptis perparum gg)
 superesse reliquiarum. Malebat Ger-
 trudis, Domina Brunsvici, corpus
 Sancti Auctoris totum ad sese per-
 ferri, ut plus virium inde et efficaciae
 in tutelam urbis proficisci posset.
 Tot tamen reliquis ex cineribus ossi-
 busque, Laurentio adtributis, huc
 illuc ex cryptis seu catacombis, ad
 Romam obuiis, in altarium antra qua-
 drata fuerunt insertae, ut earum nume-
 rus vix iniri possit. Id mihi, Vir Claris-
 sime, semper instar prodigii visum fu-
 it, quod pagani persecutores, si Iulia-

C 4 num

ff) Io. Frider. Pffeffingerus ad Vitriarium
 To. III. L. III. Tit. 2. §. 37. lit. a p.
 385, f.

gg) Circa annum tamen 1048. *Catalogus
 Papparum* scriptus est, qui col. 1632.
 Eccardi To. II sic habet: *Beatus Lau-
 rentius in cemeterio Cyriaci in agro
 Verano in crypta cum aliis multis fra-
 tribus sepultus est.*

num exceperis, odio Christianos imple-
 uerunt in varia Numina efficta, ad quae
 tamen et ad quorum venerationem et
 amorem ipsi ducere populum Iesu
 contendebant. Lactantium hh) iam
 eadem incessit admiratio, ita differen-
 tem: *Quis, quum videat laterum suo-
 rum cicatrices, non magis oderit Deos,
 propter quos externa poenarum insignia
 et impressas visceribus suis notas gestet?
 Ita fit, ut, data diuinitus pace, et qui
 fuerint (lapsi,) uniuersi redeant: et ali-
 us propter miraculum virtutis nouus po-
 pulus accedat.* An in lecto ferreo, an
 in craticula. Laurentius lento absum-
 tus est igni? Vir Clarissime, Pruden-
 tius, eum fuisse impositum catastae et
 in ea exspirasse, tradidit. Catasta ne-
 quaquam fuit craticula, sed machina,
 ad tenendum et torquendum parata,
 in qua is, qui illi erat impositus ac
 devinctus, conspectui omnium pate-
 bat. Si ignis ei subderetur, vicem
 ipsa craticulae praetulit. Inde videri
 tur factum, ut scriptores ex catasta
 fecerint craticulam ferream, et, eo
 quod is, in quem saeuiebatur, in illo
 supinus iacebat, vel in latus, catastam
 dixerint lectum ferreum cum Isidoro
 in

hh) *Institution. diuinar.* L, V, c. 13.

in *Glossis*. In Martyrologio Romano et illo, quod Bedae tribuitur, omnino lectus ferreus distinguitur a craticula ii). Vice equulei functam fuisse catastam, nolim diffiteri. Id vero contendere haud ausim, catastam inter et equuleum nil intercessisse discriminis. Mallem praeclarissimus et Illustris quondam Ioannes Matthias Gesnerus in enodandis locis, in quibus legitur *catasta* Martyribus adplicata, plus temporis ac diligentiae posuisset kk). Saeculo iam quinto creditum fuit Romae, Laurentium in crate ferrea mortem subiisse ac obiisse. Leo Magnus certe sic opinatus fuit. In Sermone, quo natalem Laurentii elogio ornavit, ipse haec habet: *Praedo frustratus - - Laurentium renunciare Christo iubet et solidissimam illam Leuitici animi fortitudinem diris parat urgere suppliciis. Quorum ubi minora nil obtinent, uehementiora succedunt. Laceros artus et multa verberum sectione concis-*

C 5 fos

- ii) Verba exhibuit Caspar. Sagittarius de *Martyrum cruciatibus in primitiua Ecclesia* c. 10. §. 40. p. 115, f. Ienae 1673, 4.
 kk) In *Novo Linguae et Eruditionis Romanae Thesauri* To. I, col. 796. Lipsiae 1749, fol.

fos subiecto praecipit igne torreri: ut per cratem ferream, quae iam de fervore continuo ex se vim haberet urendi, conuersorum alterna mutatione membrorum fieret cruciatus uehementior et poena productior. Ado Viennensis in Martyrologio ad X. Augusti lectum ferreum cum crate ferrea confudit. Accipe inde haec pauca, Vir Clarissime, et iudica: *Allatus est lectus cum duabus costis, et, exspoliatus b. Laurentius uesimentis suis, extentus est in cratem ferream: et allati sunt batuli cum prunis et miserunt (has) sub cratem ferream. Qui quum furcis ferreis coarctaretur desuper, dixit Decio: Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suauitatis - - - Carnifices tamen urgentes ministrabant, carbones mittentes subter cratem - - -* Fefellit se Ado, ad Decium respiciens, cuius cum persecutione aetas Episcopi Romani Sixti II prorsus non congruit. Multa ipse immiscuit, quae Oratori magis conueniunt, quam factò ipsi. Reliquias craticulae Laurentianae adseruari Romae et formam eius a Gallonio II) adeo adfabre descriptam esse, ut iures, ipsum suis oculis instrumentum hoc usur-

II) *De Martyrum cruciatibus c. 7.*

ufurpasse mm), nosti mecum, Vir Clarissime, ex Sagitario. Ecquid tandem? Fui scilicet in eo occupatus, ut naeuos et errores a Laurentio et a martyrio eius abstergerem historicos. Tuum iam erit per te facere iudicium, addere meo iudicio aliquid vel eliminare. Rediit huc usque epistola mea in orbem. A Laurentio martyre primordium cepit. Inde ad monasterium, honori eius in Calbe et supra Scheningam dicatum, deflexit. Tandem vero ad martyris nonnullos rerum articulos reuertit.

Nihil restat, nisi ut ad monasterium nostrum Scheningense animum reuocemus, de dignitate et redivisibus eius per saeculum eius primum Augustinianum pauca edisserere conantes. No-uam ei sedem et aedem, nec non decimam ex agrorum villae Scheninge prouentibus indulgit Reinhardus Episcopus Halberstadenſis anno 1120. Monasterii huius Laurentiani aduocatum tunc agebat Fridericus Comes Palatinus, Sommerſeburgi commorans, cuius familia emoriente, territorium Scheningense in dirionem Ducum incidit, quorum posteros in

Caro-

mm) Sagittarius l. c. §. 39. p. 115.

Carolo Duce Serenissimo, Patre Patriae Clementissimo, pie veneramur. Anno 1121 denuo idem Reinhardus monasterium idem eiusque reditus auctoritate literarum suarum confirmavit reditusque eius annuos enumeravit. Coenobio tunc praererat Praepositus Thietmarus. Aduocatus erat Euerhardus, nobilitate auita insignis. Iura et priuilegia coenobii praemunibat literis suis bullatis Innocentius II Episcopus Romanus anno 1135, d. 29 Ian. Pisis. Anno 1137 Rudolfus, Episcopus Halberstadenfis, coenobio tradidit vallem, in qua lucus erat Mercedal, resignatam sibi a Friderico Palatino Comite ex consensu Friderici de Sommerseburg et Rudolphi de Twiffinge. Praepositus Godescalcus tunc temporis monasterio praefuit. Possessiones coenobii, quae in dies creuerant, confirmavit literis suis Rudolfus, quem dixi, anno 1137. Idem coenobio donauit nemus quoddam anno 1140. Idem Episcopus anno sequenti corroborauit permutationem, inter Bodonem Praepositum Scheningensem et Thrubicensem Praepositum Henricum initam, quo ille quatuor mansos ad villam Vdenheim sitos, ac dimi-

dimidium iuxta Suligge, monasterio suo adquisiuit. Ad annum 1147 commemorabile est diploma, quo Fridericus Palatinus eiusque filius Adelbertus sancti Laurentii arae Scheningensi tradiderunt quatuor mansos, ad Wadenside sitos, consentientibus Irmengarde Marchionissa et filia eius Oda, ad quas agri isti ex hereditate peruenerant. Irmengardis illa fuit uxor Vdonis tertii Ludgeri Comitis Stadensis et Marchionis septemtrionalis, filia Theodorici Comitis Ploccensis, mater Henrici II Marchionis borealis, et duarum filiarum, Odae, quae Henrico Heburgico, Marchioni Misniae, nupsit, et Irmengardis, qua gauisus fuit uxor Poppo Comes Hennebergicus (nn). Anno 1151 Vricus Episcopus Halberstadensis permutacionem quorundam mansorum, ad Geroldestorp, Dalwerslowe et Welle pro mansis in Heregrimesthorp et ecclesia in Valethorp, coenobio traditis, confirmauit. Illos mansos obtinuerat Otto Comes de Hildesloue, consentiente Alberto Marchione. Traditio

nn) Cel. Io. Ludov. Lev. Gebhãrdi *Aquilonales Marchiones Electores Brandenburgici* p. 36. f. Lipsiae 1742, 4.

tio facta fuit *in prouinciali placito in villa, quae Valetborp dicebatur*. Successit his reddituum traditionibus confirmatio Alexandri III, praemunientis membrana bullata suaque auctoritate foundationem coenobii, eius donationes aliunde obtentas, atque priuilegia et iura, ad annum 1180. Consimiles litterae Lucii III. Papae ad annum 1182 spectant. Et cur adrentionem nostram falleret diploma Henrici Ducis Saxoniae et Comitis Palatini rhenani, anno 1196. darum? Eo Dux, Henrici Leonis filius, se permitisse declarauit Henrico de Twiflinge licentiam tradendi coenobio nostri S. Laurentii molendinum, intra Scheningam situm. Obtigerunt paullo post complura dona aedi Laurentianae. Nobiles Domini de Werberg Hermannus et Conradus fratres salutis suae sempiternae ut consulerent, consuluerunt redditibus coenobii augendis. Conradus Episcopus Halberstadenfis has aliasque praediorum accessiones literis suis communiuit anno 1192. Incidit deinde lis Comites Osterburgenses inter et Ditericum Scheningensis coenobii Praepositum de possessione villae *Scerenbike*, quam Otto Praepositus et Sifridus Comes, Alberti filius, con-

consentiente filio Wernero ac uxore
Comitis Sophia sic composuerunt, ut
coenobium villam, mansis duobus ex-
ceptis, et siluam adiacentem dimidi-
am retineret. Controuersia ipsa a.
1212 fuit transacta. Posthaec dynastae
Schenkii nec non Alvenslebiu tenue-
runt ex beneficio coenobii bona illa
et alia, intra Marchiam veterem sita.
In opes et praedia coenobii illa tem-
pestate inuolauit Comes de Altenhu-
sen, ex eisque legit rapinas. Hunc
Honorius III Papa anno 1220 damna
resarcire et coenobio facere satis gra-
uisime iussit, additis 1221. literis, qui-
bus iura et possessiones coenobii cor-
roboratum iuit. Id miraberis mecum,
Vir Clarissime, aedem S. Laurentii ac
contiguum ei monasterium anno 1235
nequidem prorsus fuisse exstructum,
Praepositumque, tot praediis instru-
ctum, haud puduisse, eleemosynas
per Episcopos Germaniae corrogare,
quibus aedificia coenobii posset perficere.
Exstant literae in hunc finem
scriptae ab Eckehardo, ecclesiae Mer-
seburgensis Episcopo, quibus ipse re-
ctoribus templorum, vicariis et coetui
dioeceseos suae christiano id negotii
dedit, ut stipem colligant mittantque
collectam ad monasterium Schenin-
gen-

QXTH (48) 50 1761

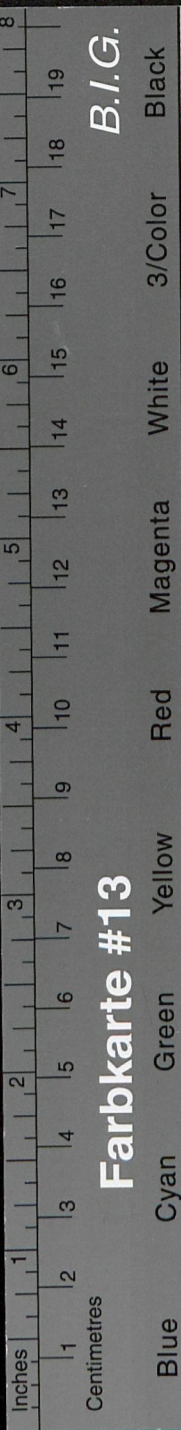
genſe porro exſtruendum. Sunt ad manus diplomata aliorum Epiſcoporum, idem negotium urgentia. Non eſt, quod plura addam. Promiſſo enim, quod dederam, ſteri fidemque meam liberaui, pollicitatus hiftoriam coenobii Auguſtiniani per ſaeculum eius primum.

Nunc id unum adiungere animus eſt, quod in gaudio meo et in gratulatione conſiſtit. Gaudeo ſcilicet, quod Ephoro gauderis eruditifſimo, pio, aequo, et ad humanitatem nato facto. Gaudeo, quod cum optimo collega M. Ballenſtadio, Rectore praeclarifſimo, amica et concordia ſocietate molem laborum quotidianorum ſuſtines et proſtigas. Gratulor tibi de editis a te ſcriptis graecis aequae ac latinis, quae eo ſunt utiliora, quo minus ſunt longa et diſfuſa. Gratulor tibi ſpeciatiim editionem hymni, quem Prudentius *de martyrio Laurentii* magnifice, utinam magis hiftorice, composuit. Gratulor tibi uxorem optimam et ſuſceptum ex ea par ſexus utriusque. Deum ter Optimum, Vir Clarifſime, ut tibi haec gaudia porro conſeruet, augeatque, pie oro et obſecro. Sic opto et voveo. Ita vale cum tuis iterum iterumque. Dabam Brunſuici Kal.

Aug. 1763.

ML

B.I.G.

Farbkarte #13

Q.N. 416.6.

X 2346 508

II i
1961

IO. CHRISTOPHORUS
HARENBERGII

EPISTOLA

AD

IO. ADAMVM SCHIERIVM

A. M.

DE

LAVRENTIO MARTYRE ET DE CONDITO

IN EIVS HONOREM MONASTERIO

AD SCHOENINGAM.

L I P S I A E

PROSTAT APVD IO. CHRISTOPHORVM

M E I S N E R V M

BIBLIOPOLAM GVELPHERBYTANVM

MDCCCLXIII.

BIBLIOTHECA
PONICKAVIANA

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SALLE)